

УДК 330.3:001

НАУКОЄМНА ПРОДУКЦІЯ АПК У РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

І. Г. Максименко.**Уманський національний університет садівництва**

---

*© Максименко І. Г., 2013.**Стаття отримана редакцією 16.09.2013 р.*

Вступ. Сьогодні рівень економічного розвитку країн визначається науково-технічним прогресом та інтелектуалізацією основних факторів виробництва, оскільки в умовах глобальної економічної конкуренції виграють ті країни, які забезпечують сприятливі умови для наукових досліджень і науково-технічних розробок.

Сучасна оцінка ролі науки заснована на тому, що тільки вона може слугувати довготривалою основою для зростання економіки та підтримки високого рівня зайнятості населення [1, 7–9]. При цьому вагомим елементом механізму науково-технологічного розвитку є виробництво наукоємної продукції.

Досягнення якісно нового рівня економічного розвитку в Україні та підвищення рівня життя можливі лише з переходом до інноваційного типу розвитку, який припускає взаємопов'язане становлення науково-технічної, виробничої, фінансової, соціальної, інституціональної та інших сфер [2].

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Роль наукоємної продукції у розвитку національної економіки широко досліджується у наукових роботах, присвячених наукоємним виробництвам, дослідженню науково-технічного розвитку, проблемам фінансування науково-технічних програм, питанням створення наукоємної продукції тощо. Серед них необхідно відзначити праці К. А. Багриновського, І. О. Борисюка, О. Е. Варшавського, В. В. Знаменського, П. Т. Саблука, Г. В. Жаворонкової, Д. А. Соковніної, В. П. Ситника, С. А. Володіна. [1,2,4,5,6], присвячені дослідженню розвитку наукоємного виробництва. Разом з тим теоретичні проблеми становлення і розвитку наукоємного підприємництва в Україні висвітлені недостатньо системно і потребують поглибленого вивчення. Недостатньо відпрацьованими залишаються теоретичні питання, вирішення яких має велике значення для реалій економіки України: визначення чинників активізації інноваційної діяльності наукоємних підприємств АПК, створення інституціональних умов розвитку, залучення інвестицій та підтримка конкурентно стійкості наукоємних підприємств АПК.

Метою статті є з'ясування сутності наукоємної продукції АПК та її класифікації, значення у розвитку національної економіки та встановлення основних факторів, які визначають пріоритетну важливість розвитку наукоємних підприємств сільського господарства в системі національної економіки України.

Основний матеріал і результати дослідження. Сучасне світове господарство перебуває під впливом такого глобального процесу, як науково-технічний прогрес, який виражається насамперед у зростанні ролі науково-технічного фактора і пов'язаних з ним якісних показників у сфері зовнішньоекономічних відносин будь-якої країни. У свою чергу цей процес викликає бурхливе зростання обміну науково-технічною інформацією, розширення сфери передачі технологій, а також посилює роль наукоємної продукції у розвитку національної економіки, світовому експорті та імпорті.

Розвинені країни, де технології оголошені основним засобом забезпечення зростання, вибравши інноваційну стратегію розвитку, досягають значних соціально-економічних

успіхів, глобального економічного лідерства та національної безпеки. Визначальними факторами стають глибока структурна перебудова виробництва на новій технологічній основі. Створення якісно нової системи управління виробництвом наукоємної продукції, для якої характерне широке застосування та найшвидше впровадження новітніх високих технологій, забезпечує прибутковість капітальних вкладень у 20–40%, крім того, до 85% приросту валового внутрішнього продукту припадає на частку наукоємних товарів [5].

Для України властива відсутність програми підтримки та розвитку галузі науки й наукового обслуговування, невизначені основні рушійні сили реалізації стратегічного «прориву» та структура джерел його фінансування, відсутній організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку наукоємних виробництв.

У Законі України «Про стимулювання виробництва наукоємної та високотехнологічної продукції та послуг» висвітлено визначення терміна «наукоємна продукція». Наукоємна продукція – це продукція з великими абсолютними й відносними (по відношенню до загальних витрат виробництва) витратами на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [3].

Термін «наукоємний» використовуються для характеристики внеску науки у виробництво будь-якого виду продукції, коли частка витрат на науку у вартості продукції чи послуги перевищує середній рівень цього показника у вартості аналогічної продукції інших виробників чи галузей економіки. Прийнято відносити до наукоємної таку продукцію чи діяльність, коли питома вага витрат на дослідження та розроблення в загальних видатках чи обсягах продаж становить не менше 3,5 – 4,5%. Цей показник неможливо умовно віднести на всю галузь, але навіть наукоємна продукція із часом перестає такою бути через так звану «амортизацію» витрат на науку.

Саме визначення критерію наукоємності передбачає високу витратність, зрозуміло, це стримує небажання підприємців працювати у наукоємному середовищі та входити в наукоємний ринок. По-перше, це пов'язано з великими витратами коштів, а по-друге, супроводжується неминучим ризиком, оскільки передбачити заздалегідь результати наукових досліджень неможливо. Але в разі успіху наукоємного проекту прибутки від нього набагато перевищують звичайні, і в економічній науці їх навіть відносять до суперприбутків. Саме це створює стимул до наукоємної діяльності.

Діяльність у ризиковому підприємстві повинна ретельно прораховуватися для упередження вірогідності втрат, а в разі прийняття рішення про освоєння наукоємної продукції впевненість необхідна в отриманні її конкурентних переваг й наявності відповідності умов виробництва, сприятливих для ведення бізнесу. Тобто наукова діяльність вимагає створення відповідного наукоємного середовища, в якому спілкуються суб'єкти та об'єкти наукоємного процесу за чітко визначеними правилами на ринку наукової продукції зі специфічними товарами, формами відносин, балансом попиту та пропозицій [4, с. 10].

Під наукоємним підприємством будемо розуміти підприємство з високими абсолютними та відносними (по відношенню до загальних витрат виробничої діяльності) витратами на НДДКР. Спектр названих підприємств може бути різноманітним, починаючи від підприємств малого бізнесу й спеціалізованих дослідно-конструкторських організацій, селекційних станцій до великих підприємств і науково-дослідних установ. Класифікацію наукоємної продукції демонструє рис.1 [6].

Суб'єктами виробництва наукоємної та високотехнологічної продукції в Україні є суб'єкти господарської діяльності, які здійснюють інноваційну діяльність, прикладну наукову діяльність і виробляють продукцію (здійснюють послуги) за рахунок використання результатів такої діяльності. При цьому рівень заробітної платні в собівартості вироблених товарів (наданих послуг) такого підприємства має бути не менш ніж 25 відсотків.

Держава підтримує розвиток економіки шляхом стимулювання застосування прикладних наукових розробок та інноваційних проектів.

Кабінетом Міністрів України розробляються програми пріоритетного розвитку окремих галузей економіки, які можуть передбачати створення спеціалізованих бюджетних фондів.

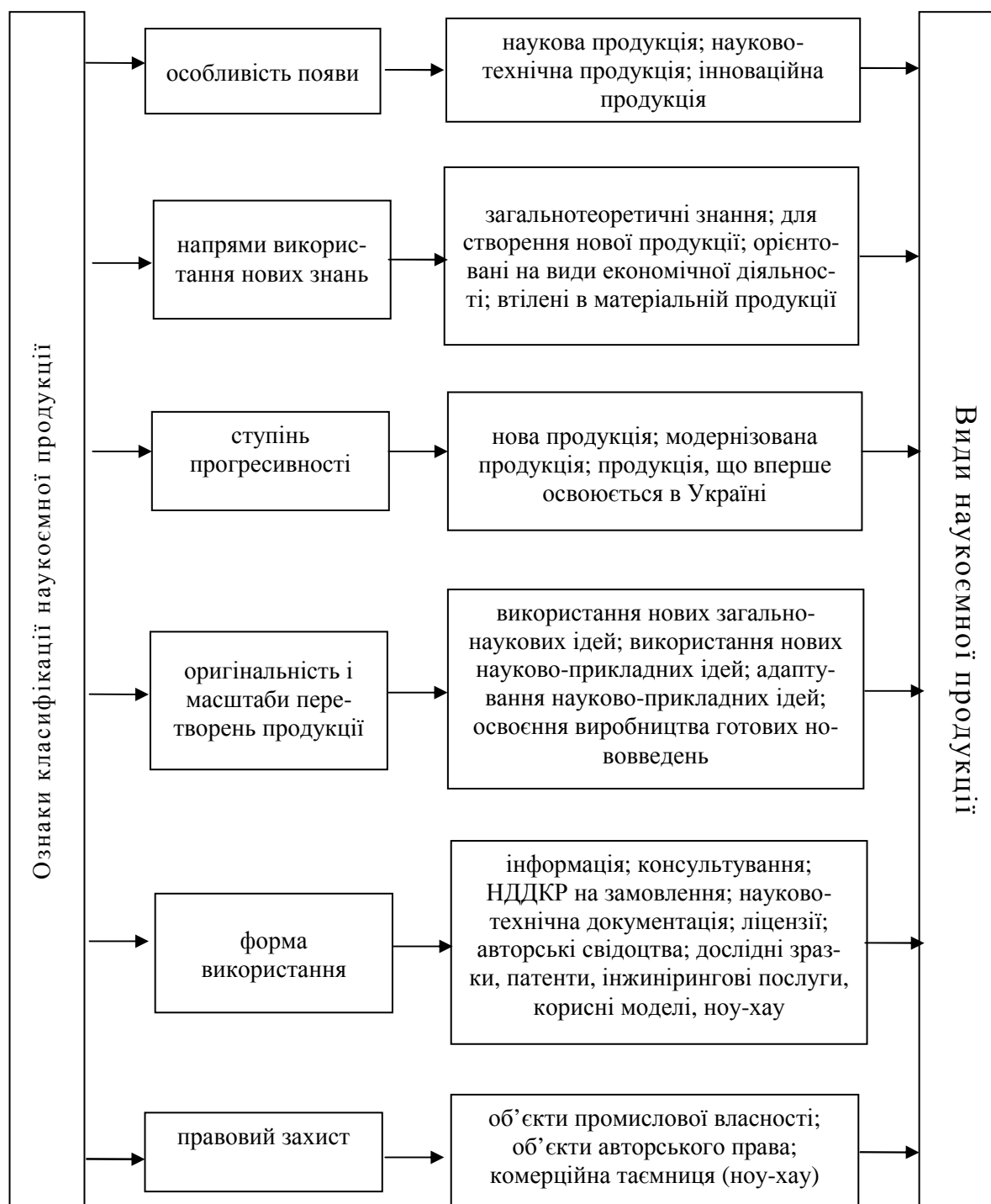

Рис. 1. Класифікація наукоємної продукції

Наповнення таких фондів здійснюється за рахунок коштів, котрі виділяються з Державного бюджету України та за рахунок коштів, які надходять від приватизації державного майна шляхом відрахування 30 відсотків від загальної суми надходжень. Кабінет Міністрів України вносить до державного бюджету пропозиції щодо розподілу цих коштів між спеціалізованими бюджетними фондами [2].

Світове сільське господарство рухається в напрямі посилення наукоємності виробленої

продукції. Це особливо помітно на прикладі економічно розвинених країн. Саме це дозволяє їм підтримувати баланс внутрішнього ринку продовольства за попитом і пропозицією, легко проникати на провідні світові ринки, витіснити й розоряти національних товаровиробників. Тому державі необхідно ставити і послідовно розв'язувати завдання інноваційного розвитку АПК.

В Україні інноваційна активність підприємств, у тому числі в базових галузях народного господарства, є вкрай недостатньою. Це стосується малих підприємств, які не мають коштів і наукових кадрів на реалізацію найменших інноваційних проектів. У той самий час у світовій практиці вони є найактивнішими інноваторами [4, с.10 – 14].

Особливо відстає в інноваційному відношенні розвиток аграрної сфери економіки. При цьому слід відмітити, що для розв'язання глобальних проблем світовий ринок продукції сільського господарства та продуктів харчування потребує ефективного залучення аграрного потенціалу України. Зміна соціально-економічних умов функціонування АПК у різних регіонах національної економіки вимагає перегляду основних показників ефективності управління потенціалом підприємств, методів його інноваційного розвитку в бік посилення їх практичної орієнтованості на: пошук ідей, які є фундаментом для інновацій; організацію інноваційного процесу; процес просування і реалізації інновації на ринку агропромислової продукції.

Для забезпечення переходу на інтенсивні методи аграрного виробництва Україна має потужний науковий потенціал в аграрній сфері. Функціонує розгалужена мережа науково-дослідних установ аграрного профілю, які розв'язують складні науково-технічні проблеми розвитку агропромислового виробництва.

Науково-дослідні установи на базі наукового потенціалу Української академії аграрних наук (УААН) практично охоплюють наукові дослідження з усіх галузей агропромислового виробництва. До УААН належить понад половина наукових і науково-дослідницьких установ аграрного спрямування. Інші наукові та науково-дослідні установи підпорядковані Міністерству аграрної політики України. Наукова робота виконується також у вищих навчальних закладах з аграрної освіти.

Однак державне фінансування науки й досі залишається незадовільним, а її взаємодія з аграрним виробництвом не відповідає сучасному світовому рівню. Багато нововведень, запропонованих ученими, на жаль, не реалізуються на практиці.

Аграрна наука не налагодила ефективних зв'язків з аграрним виробником. Поряд з іншими чинниками це пояснюється тим, що аграрний ринок за роки незалежності України лише почав формуватися і поки що не відповідає вимогам розвинених країн. Аграрний виробник першочергово розв'язує ряд інших проблем, а освоєння наукоємної продукції через взаємодію з науковцями залишається поза увагою керівників галузі, хоча довгостроковими планами це чітко визначено.

З іншого боку, аграрне виробництво не налагодило відносини з вітчизняною наукою щодо формування наукових завдань та використання існуючих і запропонованих наукових розробок. Іноді пропозиції науки не відповідають потребам виробника, який хоче отримати готові рішення, забезпечити ресурсами та підтримкою. Саме вони використовуються у виробництві в процесі господарювання. Витрати на їх придбання повинні обліковуватися та забезпечувати отримання додаткових прибутків. Наука ж пропонує лише знання – інформацію, яка набуває значення лише тоді, коли вона використовується для створення нових науково-технічних рішень. Частка України у світовому обсязі торгівлі високотехнологічною продукцією становить лише 0,1 %, що пояснюється незначними обсягами інвестицій у високотехнологічні галузі.

Висновки. Отже основними факторами, які визначають пріоритетну важливість інноваційного реформування і розвитку наукоємних підприємств сільського господарства в системі національної економіки України, є :

1. Зростання значення сільськогосподарської галузі на тлі світової економічної кризи, яке базується на тому, що: по-перше, під час кризи лише сільське господарство дає позитивну динаміку виробництва; по-друге, сільське господарство – економіко-утворювальна галузь; по-третє, сільськогосподарська галузь стратегічно важлива для забезпечення незалежності та

життєздатності країни; по-четверте, зростає потенціал інвестиційної привабливості сільськогосподарської галузі.

2. Найкраще у світі забезпечення сільського господарства відновлюваними природними та кліматичними ресурсами, що підтверджується найвищим відсотком родючих сільськогосподарських земель і найсприятливішими кліматичними умовами для сільськогосподарської діяльності.

Подальшим напрямом наукового пошуку є побудова концептуальної схеми механізму підвищення конкурентоспроможності наукоємних підприємств АПК.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Багриновский, К. А. Проблемы управления развитием наукоёмкого производства [Ел. р.] / К. А. Багриновский. – Режим доступу: URL: <http://www.mevriz.ru/articles/2003/2/1676.html>.
2. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: інформаційно-аналітичний збірник / за ред. П. Т. Саблука та ін. – К. : ІАЕ, 2008. – № 5. – С. 547–549.
3. Про стимулювання виробництва наукоємної та високотехнологічної продукції та послуг [Ел. р.] / Проект Закону України від 14 грудня 2005 року № 7544. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=24602.
4. Володін, С. А. Організація наукоємного ринку АПК за системою інноваційного провайдингу / С. А. Володін. – К. : Дія, 2006. – 96 с.
5. Ситник, В. П. Завдання наукових установ УААН щодо організації наукового менеджменту у сфері інтелектуальної власності та маркетингу інновацій / В. П. Ситник // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 3–9.
6. Інтелектуальний капітал підприємств АПК в регіональній інноваційній системі: монографія / Г. В. Жаворонкова, В. О. Жаворонков, Д. М. Соковніна, Л. Ю. Мельник, М. О. Гоменюк / за ред. Г. В. Жаворонкової.-Умань: Сочінський, 2012. – 550 с.
7. Godin, B. The obsession for competitiveness and the impact on statistics: the construction of high-technology indicators. Project of the history and sociology of S&T statistics / B. Godin // Working paper. – 2004. – № 25.
8. Seminar on High technology industry and products indicators// Summary record. – OECD, 1994.
9. Atzichronoglou, T. Revision of the High-Technology Sector and Product Classification / T. Atzichronoglou // OECD Science, Technology and Industry Working Papers. – 1997/2. OECD Publishing.

УДК 330.3:001

Максименко Інна Григорівна, аспірант кафедри економічної кібернетики та інформаційних систем. Уманський національний університет садівництва. **Наукоємна продукція АПК у розвитку національної економіки**. Розглянуто поняття наукоємної продукції АПК. Обґрунтовано значення наукоємної продукції у розвитку сільського господарства та національної економіки.

Ключові слова: наукоємна продукція, інноваційне підприємництво, сільське господарство.

УДК 330.3:001

Максименко Інна Григорьевна, аспірант кафедри экономической кибернетики и информационных систем. Уманский национальный университет садоводства. **Наукоёмная продукция АПК в развитии национальной экономики**. Рассмотрено понятие наукоёмкой продукции АПК. Обосновано значение наукоёмкой продукции в развитии сельского хозяйства и национальной экономики.

Ключевые слова: наукоёмкая продукция, инновационное предпринимательство, сельское хозяйство.

UDC 330.3:001

Maksymenko Inna Grigorievna, post-graduate student, Department of Economic Cybernetics and Information Systems. Uman National University of Horticulture. **The role of high-tech agricultural products in the development of the national economy**. We consider the concept of high-tech agricultural products. Substantiates the value of high-tech products in the development of agriculture and the national economy.

Keywords: high technology products, innovative entrepreneurship, agriculture.